

בין העננים

קובץ סיפורים

פרי עטם של אנשים עם מוגבלויות

הוצאה לאור:

ספריית אלמנארה הבינלאומית

בין העננים
קובץ סיפורים
פרי עטם של אנשים עם מוגבלויות

עריכה:
איאד ברגות'י

עריכה לשונית בערבית:
ג'ורג' פרח
בסאם שיך סלימאן

תרגום לעברית:
עודה בשאראת

עריכה לשונית עברית:
ברוריה הורביץ

תמונת העטיפה: "קדימה"
ג'והינה חביבי קנדלפת

כל הזכויות שמורות © 2018
ספריית אלמנארה הבינלאומית
www.arabcast.org

תוכן העניינים

7	הקדמה - עבאס עבאס
15	סיפורה של ספרית אלמנארה הבינלאומית
23	הדרך - חניפה סלימאן
33	החיוך של נאדיה - ג'ומאן זערורה
43	ימים שלא ישובו - שורוק ח'טיב
53	קו מספר 1 - תג'ריד עבאס
69	הכלה - חנאן חלומה
77	הרופאה - ג'מאל מסרי
85	עצה - עבאס עבאס
99	תמיד לצדך - רים ארשיד
111	אחרית דבר - איאד ברגות'י

הקדמה

אנו כותבים את הסיפור שלנו

ובכן, כך התחיל הסיפור. לפני כשנתיים הצטרף הסופר ד"ר ג'אודת עיד לעמותת אלמנארה, ובהמשך הצטרף גם לפרויקט הדגל שלה, ספריית אלמנארה הבינלאומית. באחת השיחות, במהלך חילופי רעיונות לגבי פיתוח עבודת הספרייה, הועלה רעיון לארגן סדנת כתיבה יצירתית שכל משתתפיה יהיו אנשים עם מוגבלויות ושבמסגרתה כל משתתף יעלה על הכתב את חוויותיו, זיכרונותיו והאתגרים העומדים בדרכו בשל המוגבלות האישית שלו.

על פי הצעתו של ג'אודת נקראה הסדנה בשם "אני כותב את הסיפור שלי". קטר המיזם יצא לדרך בתחילת אפריל 2017, ובאביב האירו שמונה כוכבים זוהרים את שמי היצירה.

אלמנארה מאמינה שפרויקט זה ייתן הזדמנות לאנשים עם מוגבלויות למצות את הפוטנציאל הטמון בהם ולהוציא מן הכוח אל הפועל את

יכולותיהם. המטרות הבסיסיות של הסדנה היו העצמה אישית של אנשים עם מוגבלויות ופנייה לדרך של יצירה חופשית שבה יבוא לידי ביטוי הניסיון האישי של כל אחד ואחת מהם.

הסדנה הפכה למעין זירה שבה הציגו אנשים עם מוגבלויות את האתגרים שאיתם הם מתמודדים בחברה. הם השמיעו את קולם וביטאו את מצבם בטקסטים שכתבו. בנוסף לכך העניקה להם הסדנה הזדמנות לתקשר עם ה"אני" שלהם, עם מחשבותיהם ועם כאבם האישי ולעבור תהליך פעיל של התחברות וקתארזיס.

פרויקט זה מהווה המשך טבעי לפעילות ארוכת השנים של אלמנארה. מאז ומתמיד סברנו כי האומנות והיצירה הן מנוף להעצמת אנשים עם מוגבלויות. הוכיחו זאת היוזמה "מחט וחוט דק", שבה בלטו יכולות הדרמה של ציבור הבוגרים שלנו, וכן ההצגה "תקופת הוואטס-אפ", שבה בלטו כישרונותיהם של ציבור הילדים שלנו. ואכן סדנת כתיבה זו הוכיחה שהדרך הקצרה והיעילה ביותר לחזק את מעמדם של אנשים עם מוגבלויות ולשלבם בחברה היא לפתח את כישרונותיהם ולחשוף אותם בפני הקהל.

כידוע לכל פרויקט יש רב חובל משלו. שמחתי מאוד על בחירתנו בסופר איאד ברגותי להוביל את הפרויקט שלנו, שכן הודות לכישוריו, ניסיונו הרב בכתיבה ועבודתו המקצועית עלה בידו לשחרר את הפוטנציאל העצום שגלום בתוך כל משתתף ומשתתפת שהציגו את סיפוריהם במיטב מחלצותיהם. איאד החל לעבוד עם הקבוצה במסגרת מפגשים שבועיים, ובשלב הראשון הציג בפניה את המיומנויות של כתיבת סיפור:

הסיפור והאלמנטים שמהם הוא מורכב, המבנה הדרמטי, טכניקת כתיבת הסיפור, הקשר בין הסובייקטיבי-האישי והספרותי ובין האמיתי והמדומיין. בנוסף לכך נחשפו המשתתפים לטקסטים שנכתבו על ידי אנשים עם מוגבלויות, וכן התוודעו לספרות המביעה את רחשי הלב ומעודדת פיתוח עצמי.

בשלב הבא נבחר הסוג הספרותי המתאים לאופי של הנושא, "התְּמָה", ולאחר מכן עבר המנחה לשלבי הכתיבה, כלליה והדרכים שבהן ניתן להשתמש בניסיון האישי כדי לעצב רעיונות לכתיבה במסגרת "החיים עם המוגבלות". הסדנה גם עסקה בדרך החשיבה והכתיבה וטיפול במושאים כגון

התנגדות, מבוכה, חזרה על הדברים, רביזיה, הגהה, עריכה ועוד, כל זאת על מנת שכתבתם של המשתתפים תשמש אמצעי לשיפור יכולותיהם הלשוניות בהבעה בכתב, וכמובן תניב תוצרים.

הסדנה נתקלה באתגרים וקשיים לא מעטים. אחדים מהמשתתפים נשרו בשל סיבות אישיות, ואחדים - בגלל המאמץ המיוחד שנדרש מהם, במיוחד מאחר שלמשתתפים לא היה כל ניסיון בכתובה. אך למרות זאת הפגישות השבועיות נמשכו, ואט אט החלו לבלב ניצני הסיפורים, והמשתתפים החלו לשרטט ציורים ריאליסטיים ופלסו לעצמם דרך למימוש הפרויקט - הוצאת קובץ סיפורים זה.

הסיפורים של משתתפי הסדנה מספרים את הכול. כאשר קוראים אותם, אות אות ומילה מילה, ניתן לחוש את העומק האנושי שאצור בהם ומבצבץ מכל שורה, וכן ניתן להבחין בריאליזם המהווה את עמוד התווך שלהם. אלה הם שמונה סיפורים של שמונה כותבים וכותבות שהתגברו על המוגבלויות שלהם והצליחו להשאיר את חותמם בספר זה.

אף אני, מנהל העמותה, נסחפתי אחר הכתיבה היצירתית שנשביתי בקסמה, ועל כן הסרתי את כובע המנהל, הצטרפתי לכותבים וזכיתי לכך שהסיפור שלי ייכלל ביצירות של ספר זה.

אלמנארה מצאה לנכון להנציח סיפורים אלה באמצעות הקלטתם והנגשתם אתר ספריית אלמנארה הבינלאומית www.arabcast.org המהווה חלון תרבותי לכלל האנושות, וכן באמצעות יישומן בטלפון החכם תחת הכותרת "ספריית אלמנארה". שאיפתנו היא שסיפורים אלה יהיו בהישג ידם של אלפים ורבבות, ואולי אף יותר.

לאחר פרסום הספר בערבית פתחנו בסדרה של אירועים תרבותיים ביישובים ערבים שונים תחת הכותרת "בין העננים". מטרתם של אירועים אלה היא השקת קובץ הסיפורים וחשיפת הקישורים הספרותיים של כותביהם. לאחר כשנה אנו גאים להוציא לאור את התרגום לעברית של הסיפורים, ומבקשים בהזדמנות זו להודות לידיד יקר והוא איש ההייטק, ינקי מרגלית, אשר נענה ברצון לפנייה שלי ומימן את תרגום הספר.

בחרנו להעניק לאוסף סיפורים זה את הכותרת
"בין העננים", שכן עלה בדעתנו שבני האדם נתקלים
באתגרים רבים במהלך חייהם, בדיוק כמו העננים,
וכיחידים עלינו לסלול את דרכנו ביניהם כדי לפתוח
צוהר של תקווה שתוביל אותנו לעתיד טוב יותר.

עבאס עבאס

מנהל עמותת אלמנארה

**סיפורה של ספריית
אלמנארה הבינלאומית**

ספריית אלמנארה היא הספרייה הבינלאומית הראשונה שהותאמה לאנשים עם עיוורון ולקויי קריאה. הספרייה מתמחה בהוצאה לאור של ספרי שמע (אודיו), ספרים דיגיטליים וספרים בשיטת בריל, כל זאת באמצעות אתר העמותה באינטרנט www.arabcast.org. וכן ביישומון בטלפונים החכמים, באנדרואיד ובאפל, תחת השם "ספריית אלמנארה".

עמותת אלמנארה נוסדה בנצרת בשנת 2005 על ידי קבוצה של אנשים עם מוגבלויות שהיו ועודם פעילים למען קידום מעמדם של אנשים עם מוגבלויות בחברה הערבית. קבוצה זו הניחה את אבן הייסוד לכינונה של ספריית אלמנארה הבינלאומית.

היוזמה להקמת העמותה נולדה על בסיס האמונה של המייסדים כי אנשים עם מוגבלויות

ראויים ליהנות ממלוא זכויותיהם הטבעיות בדומה לכל אחד ואחת בחברה. מטרת העמותה היא להעניק לאנשים עם מוגבלויות את הזכות ללמוד ולרכוש ידע ותרבות וכל זכות הנגזרת ממנה בדרך העונה על צרכיהם ומתאימה לרקע התרבותי שלהם. זכות זו מובטחת להם על ידי מערכת החקיקה המקומית והאמנות הבינלאומיות, ובכללן "אמנת מרקש" (2013) שנועדה להנגיש דברי דפוס ומסמכים המוגנים בזכויות יוצרים לאנשים עם מוגבלות בראיה ובשימוש בדפוס. בשנת 2016 הצטרפה ישראל לאמנה זו.

פרויקט זה הינו בבחינת מנוף תרבותי שנועד לשרת אלפים רבים מקרב אנשים עם מוגבלויות בישראל, מדינות ערב ובעולם בכלל המבקר באתר הספרייה יכול להאזין בחינם לאלפי יצירות מוקלטות או דיגיטליות באיכות גבוהה בתחומי תרבות שונים ומגוונים. יצירות אלה ממוינות ליותר מ- 30 קטגוריות הכוללות סיפורים לילדים, ספרות יפה, ספרות מתורגמת, וכן ספרים בנושאים שונים, כגון העצמה ופיתוח אישי, חינוך, תרבות ועוד.

אלמנארה פועלת למלא את המחסור האדיר בספרים מונגשים לאנשים עם מוגבלויות, שכן קיים

מחסור בספרים אלה בספריות אודיו בשפה הערבית. גם אם נמצאים בהן ספרים מסוג זה, הרי הם באיכות ירודה ואינם עונים על הצרכים של אנשים עם עיוורון וליקויי קריאה. אלמנארה שואפת להגיע לציבור רחב ביותר בקרב אנשים עם מוגבלויות במטרה להקנות להם ידע, להעשיר את שפתם, לחזק ולפתח את יכולותיהם ולהגדיל סיכוייהם להשתלב בחברה, במיוחד בשוק העבודה.

ספריית אלמנארה גאה לציין שכיום משתמשים בשירותיה יותר מ- 3,000,000 מבקרים, מהם יותר מ- 100,000 מנויים, ומתבצעות יותר מ- 160,000 כניסות מדי חודש לאתר. המינוי לספרייה מוענק חינם, אך הרישום כרוך בהוכחת המוגבלות בקריאה ובהצגת סוג הלקות באמצעות אישור רשמי, כגון מסמך חתום בידי רופא. המטרה בכך היא למסד את השירות בעת הכניסה לחשבון וקבלת שירותי הספרייה.

עד היום ספריית אלמנארה הוציאה לאור יותר מ- 5,500 כותרי אודיו המבוססים על כ- 80,000 שעות הקלטה באיכות גבוהה ובמקצועיות רבה. חשוב להדגיש שהספרים הוקלטו על ידי קריינים ואנשי תקשורת ערבים בולטים מישראל ומארצות ערב.

ספרים אלה נגישים לאנשים עם מוגבלויות קריאה מיד לאחר הקלטתם. חלק מהספרים זמינים לכל הנרשמים, שכן בעלי הזכויות שלהם התירו לפרסמם, או שאין לגביהם זכות יוצרים.

הצטרפות אלפי משתמשים לספרייה מחזקת את התמיכה בה בקרב חוגים מקומיים וערביים שונים שתמרו עד כה לפיתוח והרחבת הספרייה, במיוחד אנשי תקשורת וסופרים. יש לציין כי מאז 2014 ספריית אלמנארה הוכרה על ידי משרד התרבות והספורט כספרייה ציבורית נתמכת המנגישה ספרים לאנשים עם עיוורון וליקויי קריאה. מן הראוי לציין בזאת שעמותת אלמנארה העניקה את אות "ידיד ספריית אלמנארה" לבכירי הסופרים הישראלים, ביניהם הסופרים הישראלים עמוס עוז ודויד גרוסמן.

כמו כן תרגמה העמותה לערבית את ספרו של עמוס עוז "בין חברים" ואת ספרו של דויד גרוסמן "סוס אחד נכנס לבר", הקליטה אותם ופרסמה אותם בספריית אלמנארה, מתוך אמונה עמוקה כי הספרות הינה גשר לשלום בין עמים ומהווה מנוף לקירוב לבבות.

ספריית אלמנארה היא בבחינת קפיצת מדרגה חשובה ביותר במעמדה של עמותת אלמנארה, שכן בזכותה היא הרחיבה את שטחי השפעתה במישור הבינלאומי. כיום מגיעה הפעילות שלנו לכל האנשים עם מוגבלויות בישראל, במדינות ערב, ובעולם כולו. ניתן לבדוק את מידת הפופולאריות של אתר הספרייה באינטרנט באמצעות האתר "www.alexa.com" של חברת אמזון המודד מיקומם של אתרים. מסתבר שספריית אלמנארה נמצאת במקום ה- 94,463 מבין האתרים הפופולאריים ביותר בעולם. גם בעולם הערבי היא נמצאת במקום מכובד, לדוגמה במצרים היא נמצאת במקום ה- 1,863.

שיא ההצלחה של הספרייה היה עם זכייתה בשנת 2017 בפרס הוד מעלתו האמיר שיח' מוחמד בן ראשד אאל מפתום, שליט דובאי, בשפה הערבית בתחום התרבות, החשיבה והידע. מעניקי הפרס הכתירו את הפרויקט של הספרייה כיוזמה הטובה ביותר לטיפוח תרבות הקריאה וליצירת חברה נאורה.

יוזם הפרס הוא הנסיך מוחמד בן ראשד בעצמו ששואף לקדם באמצעותו את השפה הערבית,

להפיצה ולעודד את השימוש בה בחיים הציבוריים.
פרס זה נחשב לפרס הרם ביותר בתחום השפה
הערבית, הן ברמת הפרס האישי והן ברמת הפרס
המוסדי.

מן הראוי לציין שספריית אלמנארה זכתה
בפברואר 2018 ליוזמה המצטיינת להנגשת מידע
עבור אנשים עם מוגבלויות מטעם ארגון
ZeroProject הבינלאומי במסגרת כנס גדול שנערך
בבנייני האומות המאוחדות בווינה.

הדרך

חניפה סלימאן

פגשתי את סלמא בדיוק ברגע המתאים. הייתי בדרכי הביתה כאשר לפתע ראיתי אותה ברחוב. היה זה למחרת היום שבו השתתפתי בחוג לכתיבה יצירתית. הרגשתי אז שסלמא היא התגלמות החלום העיקש שקינן במחשבותיי לילות רבים.

כאשר ראתה אותי אורו תווי פניה הקטנים בחיוך מקסים. היא חיבקה אותי ושאלה לשלומי, וגם אני שאלתי לשלומה, שהרי מזמן לא נפגשנו. עד מהרה אמרתי לה שאני מחפשת את הדרך שתוביל אותי לסיפור שיכבוש את לבבות הקוראים. היא הרכינה את ראשה, וספק אם היה זה ביטוי של עצב, הרהור או השלמה עם המצב. "אני הדרך שלך," אמרה, "כן, אני הדרך. תכתבי את סיפורי, ותסירי את הקוץ הנעוץ בנפשי המיוסרת". קבענו להיפגש בביתה.

לפני פגישתנו הייתי שקועה בחוסר אונים משתק. חשיבתי נְדָמָה, הדמיון נטש אותי, ואפילו העט מיאן לשרבט, ולו מילה אחת. מועד הפגישה של החוג לכתיבה יצירתית הלך וקרב, והלובן בדף המחברת נשאר צח כשלג. והנה, כאשר נדמה היה לי שהכול כבר אבוד, הגורל התחשב ברגשותיי ושלח לי משום מקום את סלמא. סוף סוף הפרויקט שלי קורם עור וגידים, אמרתי לעצמי.

השמש של היום המיוחל הפציעה. היום אני אפגוש את סלמא. היא תספר ואני אכתוב. הדרך שלי כבר סלולה. סלמא קיבלה את פניי בפתח ביתה בחיוך רחב והובילה אותי לחדרה. היה זה חדר יפה שצבעיו הענוגים השרו אווירה נעימה. על קירותיו התנוססו תמונות רבות: על אחד הקירות היו תלויות תמונה שלה יחד עם אביה, תמונה של כל המשפחה, תעודת סיום בית הספר ותעודת הוקרה שהוענקה לאביה. על הקיר האחר לא נפקדו שאריות של פוסטרים מימי הילדות ותמונות שדהו במרוצת הימים. הרגשתי שאני נכנסת לתוך עולמה של סלמא בלי גדרות ומחסומים, שאני בת מזל.

חלף רגע של שקט שאחריו פתחתי את השיחה בשאלה כללית לשלומה על מנת לעודד אותה לדבר.

”כמו שאת רואה, אני מתנהלת מהעבודה לבית ומהבית לעבודה,“ ענתה בקולה השקט. אחר כך כאילו נזכרה במשהו והמשיכה: ”אני נהנית בעבודה למרות שהיא מעייפת“. היא סיפרה לי שהיא עובדת בקופת חולים, שם היא עונה לאנשים בטלפון על שאלות לגבי זכויותיהם בענייני בריאות. הרגשתי שהיא מרוצה ואף נלהבת כאשר סיפרה לי על עבודתה. היא סיפרה על הלקוחות האדיבים ועל הלקוחות החצופים, ואיך היא נוהגת להשיב לכל אחד מהם.

חשבתי לעצמי שלסוג זה של שיחה לא התכוונתי, ולמרות זאת נדתי בראשי מדי פעם כמגלה עניין בדבריה וחיכיתי לרגע שבו אוכל לשנות את כיוון השיחה. לפתע נפתחה קמעה דלת החדר, ופני אביה ניבטו מבעד לפתח. היא ביקשה את סליחתי, רצה אליו, נישקה אותו ושאלה אם הוא זקוק לעזרה כלשהי. אביה הודה לה בקולו החלוש ושאל אם הכול בסדר ואם חסר לנו משהו. למראה אביה הדואג והאוהב הרגשתי צביטה בלב, אינני יודעת מדוע.

כעבור זמן מה הרגשתי עייפה נפשית. הרגשתי שאין ביכולתי לנהל איתה שיחה על חייה, ושהזמן

אינו מתאים לשיחת עומק. ולכן, למרות הפצרותיה, החלטתי לעזוב, אך הבטחתי לבקר אותה שוב בקרוב. בדרכי הביתה ליוותה אותי תחושת עצב על כי חזרתי בידיים ריקות, אף שהייתה זו אשמתי.

כעבור כמה ימים התקשרתי שוב לסלמא, אך לא היה כל מענה. פעמים רבות התקשרתי אך הטלפון שלה נדם. מועד המפגש מתקרב והנייר עודנו לבן. מה אכתוב? שאלתי את עצמי, האם אכתוב סיפור שכל כולו פרי דמיוני? אם היא חזרה בה, אז זכותי בתור סופרת לכתוב את מה שעולה בדמיוני. כן, אני אדמיין לעצמי איך נשרף גופה, איך הרגישה, איך סבלה מבדידות בימי הלימודים. אכתוב גם על מבטי האנשים מסביבה, מבטים של אמפתיה ואף של רחמים.

אכתוב שגם את מבטי האמפתיה היא לא סבלה. אכתוב על התנהלותה בחיים: ברחוב, באוטובוס, במרחב הציבורי. אכתוב קטע ארוך על הניתוחים הקשים והמכאיבים שעברה, וכמובן לא אוותר על תיאור אהבת הוריה, דאגתם וטיפולם המסור. אדמיין את כל אלה בראשי ואעלה הכול על הכתב.

החלטתי שהיעלמותה לא תפריע לי לכתוב את הסיפור, סיפור שיוביל אותי להכרה בינלאומית. תכננתי בראשי את הדמויות שיעברו תהליכי התפתחות מפתיעים ואת מבנה הסיפור שיכלול אירועים מעניינים וסוף בלתי צפוי.

אך ההפתעה האמתית התחוללה במציאות. סלמא התקשרה אליי, ובלי הקדמות ואף בלי דברי נימוסין אמרה שהיא החליטה להיפגש איתי לפני שאשנה את מהלך חייה בדמיון הפורה שלי. קבענו מועד קרוב לפגישה.

וכך נפגשנו שוב, הפעם בביתי. ישבנו בסלון, והיא לגמה מהקפה שהכנתי לה. לאחר היסוסים אמרה: "אני לא רוצה שתכתבי את הסיפור שלי". "למה?" שאלתי מופתעת, מאוכזבת ואף המומה. "מפני שאת מזכירה לי את הילדה ההיא מימי בית הספר היסודי שהחיוך שלה הקסים אותי כאשר נפגשנו. בכל פעם שהתקרבה אליי היה לבי מקפץ בעליזות. אך כאשר פגשתי אותה לאחר האירוע, היא הביטה בפניי ובעזות מצח שאלה אותי: 'מה קרה לפניך שלך?' חשבתי שתשאל אם אני מוכנה לשחק איתה, אך היא לא שאלה. אני זוכרת שיום זה

המחיש לי יותר מכול את תוצאות האירוע הנורא
ההוא”.

היא שתקה ולגמה שוב מהקפה, אחר כך אמרה: “כאשר הסכמתי לדבר על החוויות שלי חשבתי לדבר על המאבק שבו ניצחתי, על כך שלמרות הכול חזרתי לחיים נורמאליים. קיימים דברים קטנים שנראים פעוטים וחסרי ערך, אך עבורי הם סימלו את השינוי האדיר בחיי. אבל כל זה מעורר בי כאב גדול. אני לא רוצה לחזור על האירועים הקשים שעברו עליי, אני מותשת מהסיפור הזה. היום כבר יש לי חברים וקשרים ועבודה אחרי שחייתי בבדידות כואבת”.

היא גמעה את הלגימה האחרונה מספל הקפה, קמה על רגליה, חיבקה אותי ולחשה בקול שבקושי נשמע: “סליחה, אך אני חוזרת בי”. לא ידעתי מה לומר, אך לבסוף אמרתי: “אני לא רוצה שתהיה עצובה. אני מכבדת את ההחלטה שלך”. ואז היא פנתה אליי ואמרה: “לפני שאני עוזבת, ידידתי, מנקרת בראשי שאלה: איך אפשר שצלקות וכוויות שנגרמו לי כאשר הייתי בת תשע, כאשר פרצה האש והוריי לא שמו לב, יישארו פצע פתוח במשך כל חיי? איך אפשר לחיות עם הצלקות האלה שימנעו

ממני את מנעמי החיים עד יומי האחרון?" לא ידעתי
איך להגיב חוץ מאשר לחבק אותה שוב.

לאחר שעזבה הרגשתי שהחלטתה גרמה לי
מפח נפש, אך ביני לביני, למרות האכזבה, יכולתי
להבין אותה ואת הפצעים העמוקים בנפשה. כן, אני
צריכה לעזוב אותה לנפשה, היא לא תהיה נושא
הסיפור שלי.

ואז חשבתי על שאלתה האחרונה שהחזירה
אותי לעצמי. גם אני סבלתי רבות כתוצאה
מהמוגבלות שלי – שיתוק במחצית גופי הימנית.
חשבתי לעצמי שכנראה חיפשתי את עצמי בנבכי
הסיפור שלה. חשבתי שאם אבין יותר את סלמא,
אוכל להבין טוב יותר את הסיפור שלי. לתובנה זו
הגעתי באמצעות החוג לכתיבה יצירתית. אולי זו
תמציתה של כתיבה יצירתית - להיות הדרך להבין
את עצמנו.

החיוך של נאדיה

ג'ומאן זערורה

(1)

מפגש

היה זה מוקדם בבוקר יום שבת של חודש מאי כאשר נפגשו עיניהם. הדבר התרחש סמוך לשביל המוביל לחוות הסוסים. השמים היו בהירים וסיפרו את סיפורם של פרחי הסיגלית, והפרפרים שריחפו מסביבם כמו חשו בשמחת המפגש.

באותו יום רשמה נאדיה ביומנה: "רבות הן השאלות לגבי הקיום, הבשלות והאהבה". והוסיפה וכתבה על התקווה שהסתננה ללבה מבעד לכאב: "הוא הבחין ביופי שאצור בי, היה מודע לזכותו של לבי, נראה מוקסם מהאופן שבו דיברתי, ואף הרגיש במתיקות נשמתי ובאומץ לבי. ואילו אני מצאתי בעיניו תשובות לשאלות רבות שניקרו במוחי בשעה שבמוחו כנראה קיננו שאלות חדשות".

לפני שעזבה אותו כתבה על גרגרי החול את האותיות ת.ק.ו.ה. הטביעה נשיקה על מצחה של

הסוסה העיוורת נור, הסוסה שעאהד העיר כי היא דומה לה, והלכה.

(2)

תמונה

היא הבחינה בו לראשונה בחודש אפריל. הוא לבש חולצה כחולה ואסף לחיקו ילדה קטנה שנראתה כבת שש, ואולי פחות. היא חייכה מרוב אושר, והחיוך שלה האיר את המרחב. הוא נראה דומה לאביה, וזרם של זיכרונות הציף את מוחה כאשר ראתה אותו עם הילדה. היא נזכרה בתמונה שהייתה ברשותה ונראתה כהעתק של המחזה שנגלה לעיניה. פעם, כאשר הייתה בגילה של ילדה זו, הצטלמה בחברת אביה שאף הוא לבש חולצה כחולה. מיהו הצעיר הזה שמחבק את הילדה אל חיקו ושומר עליה מהסכנות שאורבות לה מסביב? זה לא אבא שלה. זהו עאהד, ענו לה.

באותו יום רשמה ביומנה: "התחלתי לפחד מהיעלמותו של אבי בנבכי הזמן ואירועי החיים. אני

כבר לא הבת הקטנה, והוא הולך ומזדקן. אני מתחילה להפנים שאינני חלק ממנו ולדאוג שמא אאבד את מקומו בלבי ושמא לא אשאר הילדה הקטנה בעיניו. הוא המורה, התומך והמרפא, הוא הכתובת המעניקה תחושת ביטחון, הוא המתנות שהרעיף עליי בכל הזדמנות, הוא הזמן שהיה לי. אני מפחדת שיעזוב את ידי שאחז בה מאז ילדותי, מהרגע שהתחלתי לפסוע בצעדים איטיים שנטו למעוד".

(3)

שיחת טלפון

הוא בירך אותה לשלום. חיוכה המקסים שבה את לבו וכמעט גרם לרכבו להתנגש בעמוד חשמל. מאוחר יותר התקשר אליה, והם שוחחו.

באביב האהבה טבעית יותר, עמוקה יותר מאשר רגע של שמחה בן חלוף. האהבה גורמת לאושר רב בחודש אפריל האביבי, עזה יותר מפרידה ואף משקיעה. הוא העניק לה משמעות שונה לחיים,

והיא מצדה הוסיפה סגנון חדש לחייו כאשר ביקרה במוחו השקוע בהרהורים, הדפה מעליהם את הדאגות והעניקה לו את אותו חיוך שהביך את תחושותיו.

את יומו היה מתחיל בשאלה לשלומה מיד לאחר שהתעורר לתפילת השחר. עוד לפני שרכב על הסוס בחווה הקרובה הופיע שמו על צג הנייד שלה. את יומו בילה בעבודה בשיפוץ בתים שבעליהם ציפו כי יהפוך אותם לבית חלומותיהם. בערב היה מתקשר אליה כדי להאזין לקולה שהעלה חיוך על שפתיו, ואילו היא האזינה לפעיימות לבו וריחפה באושר.

היא כתבה עליו: "קסם לי שהוא מתעניין בהרבה תחומים, מתבונן בדברים, וגם רגיש ואמפאתי. הוא שואל לשלומם של האנשים, הציפורים, ואפילו שואל לשלומם של הים. הוא מחפש את האמת בספר אלוהים ובנבכי ההיסטוריה ומקדיש לי חלק מיומו להסביר לי את מה שנעלם מעיניי. בתוך כך הוא יוצר אווירה של סקרנות מדבקת: איך אלוהים אוהב אותנו? איך אפשר להיחשף לקיומו?"

את אלוהים היא אהבה תמיד, אך החלה לחוש בנוכחותו כאשר עאהד היה לצדה. אלוהים נמצא בכל רגש ומעליו ורואה את אשר בלבה ובמוחה.

(4)

קביים

”היית רוצה לעבוד איתי במסעדה שאני מתכוון להקים?”

היא ידעה שעאהד עומד להרחיב את עסקיו ושהוא מתעתד להקים מסעדה בעיירתו. הצעתו הביכה אותה, אך עד מהרה התגברה על מבוכתה. היא החליטה שעליה לספר לו עכשיו על המצב האמיתי שלה כדי שלא יכיר אותה רק מבעד לחיוכה. בערב כשדיברה איתו בטלפון היא סיפרה על צעדיה הקטנים הנוטים למעוד, סיפרה על דרכה הרצופה מהמורות, וגם סיפרה על הקושי שלה לעבוד בכל עבודה למרות הישגיה במהלך עשרים ושש שנות חייה.

הוא האזין לדבריה בשקט והציע לה לעבוד בעבודה אחרת, לא במלצרות. חייה עוררו את סקרנותו, ושאלותיו הלכו ורבו. וכך, משועשעת, סיפרה לו על שתי ידידותיה הנאמנות, הקביים. כל היום מהבוקר עד הערב, סיפרה בחיך, הם צועדים יחד איתה ממקום למקום, אפילו בתחבורה הציבורית. עוד סיפרה לו שסיימה את לימודיה האקדמיים, ובכך הגשימה חלום נוסף. דבריה של נאדיה היו שזורים אהבה וחרון, וכאשר סיפרה על עצמה רגשות של שמחה מהולה בדמעות הציפו אותה. הוא האזין לה ושאל אותה שאלה שהכאיבה לה, אחר כך נמוג קולו אט אט עד שנעלם.

(5)

זר פרחים

חודש יוני הגיע, מועד חנוכת המסעדה. עאהד סיפר לה על המועד כאשר נפגשו במאי, אך לא הזכיר אותו שנית. השמחה מילאה אותה עד עמקי נשמתה. הנה אפגוש אותו היום שוב. היא בחרה בשמלה השחורה שתתאים לשרשרת הפנינים

שתענווד מסביב לצווארה הנאה ולקחה את הקביים
שכרגיל יליו אותה בדרכה אליו.

אט אט נכנסה וראתה את המוזמנים
מצטופפים ברחבת המסעדה, נושאים זרי פרחים
צבעוניים, מברכים אותו ומאחלים לו הצלחה. לפתע
שמעה את קולו המוכר מהדהד. היא הביטה לכיוון
הקול, וחייכה אליו באותו חיוך מקסים שהכיר, אך
הוא ברח מחיוכה ונעלם בין המברכים, משאיר
אותה לבדה עם צמד הקביים שליוו אותה תמיד.
בחודש יוני הוא עזב, ובשבילה הסתיים עוד אביב,
אך הפעם הסתיימה יחד איתו גם ילדותה.

באותו יום לא כתבה אף מילה ביומנה. חיוכה
היה כל הסיפור.

ימים שלא ישובו

שורוק ח'טיב

באותו ערב נשאתי אל המכונית את המזוודות שארזתי קודם לכן. הייתי בפתחה של תקופה חדשה בחיי. נסעתי בלויית הוריי לכיוון התחנה המרכזית בעפולה. כל הדרך הם לא החליפו איתי אפילו מילה אחת, וגם אני נמנעתי מלהוציא הגה מפי. הייתה זו הפעם הראשונה שעמדתי להיפרד מהם.

כאשר הגענו לתחנה המרכזית הוריד אבי את המזוודות מהמושב האחורי של הרכב, הניח את תיק הלימודים על גבו והתחיל לגרור את המזוודה הגדולה. בידו השנייה נשא מזוודה גדולה נוספת מלאה בחפצים, רק אלוהים יודע מה אמי דחסה לתוכה עד שכמעט נקרעה.

"לא צריך, אבא, אסתדר לבד," אמרתי ונשאתי את המזוודות. התחלתי לצעוד מהר יותר בעודי מתעלמת מקריאתו של אבי: "אבל, יא בנתי..." ואחר כך השתתק, כאילו השלים עם העובדה שמעתה

והלאה אהיה לבד. שמעתי את קול טריקת דלת המכונית ואת רעש המנוע והבנתי שהם כבר נסעו. נותרתי לבדי, מפלסת את דרכי בטור הארוך לבידוק הביטחוני בכניסה לתחנה.

התחלתי לחפש את הרציף של האוטובוס לירושלים. בזמן ששאלתי את העוברים ושבים היכן הרציף סחבתי בקושי את המזוודות הכבדות כשבלבי אני כועסת על אמי בשל המשא הכבד שיכול היה להספיק לפרנסת משפחה שלמה לזמן רב. היו כאלה שענו לי, אחדים נדו בראשם, ולא יכולתי להבין את כוונתם, ואילו אחרים קרוב לוודאי נמלאו רחמים שלא לצורך. בזמן ההמתנה ברציף של האוטובוס שעמד להסיע אותי לפרק חדש בחיי היה לי זמן לחשוב על המחסומים הרבים שבהם נתקלתי במהלך חיי, גם מחסומים של בשר ודם, וכתמיד ההיסוסים הכו בי שוב.

אוטובוס הגיע, ובעוד אנשים מתנגשים באנשים, וחפצים מתנגשים בחפצים עליתי עליו עם המזוודות. לא רציתי להניח אותן בתא שבתחתית האוטובוס, שכן חששתי שמא לא אוכל לאתר אותן אחרי שיתערבבו עם מזוודות הנוסעים האחרים, שכפי הנראה היו בדרכם למחוזות חלומותיהם ואולי

למערכותיהם בתחנות החיים הבאות. עמדתי ליד הנהג. איפה הכרטיס? איזו מבוכה! איפה אמצא את הכרטיס הנכון מבין כל הכרטיסים שבארנק? אלוהים, לאן הוא נעלם?

אחת הנוסעות החלה לצעוק: "יאללה, למה לוקח לך כל כך הרבה זמן?" ישבתי על הכיסא שליד הנהג, הנחתי את המזוודות והמשכתי לחפש את הכרטיס. בתוך כל הבלגן החל הטלפון הנייד לאותת לי על הודעות רבות. התעלמתי ממנו והמשכתי לחפש עד שמצאתי את מבוקשי. פלטתי מפי אנחת רווחה והגשתי לנהג את הכרטיס.

לאחר שהתיישבתי על כיסא בקדמת האוטובוס עניתי על ההודעות של הוריי המודאגים: "אני בדרך לירושלים. הכול בסדר גמור". חיכו לי שעתיים של נסיעה ושל הרבה מחשבות. בתוך האוטובוס החשוך עלו קולות מוזרים, ונדף ריח מוזר. הייתי לבד עם המזוודה שארזה לי אמי מבלי לדעת מה יש בתוכה כפי שלא ידעתי מה מחכה לי בדרכי אל הלא נודע. איך אסתדר? איך אגיע לאולם ההרצאות? איך בכלל אוכל לחיות הרחק מהמשפחה? מעתה אני צריכה לפתור הכול לבד. כן, אני, שלא עושה כלום בבית מפני ששם כולם דואגים לי ומציפים אותי באהבה,

איך אוכל להיות עצמאית אחרי השנים הרבות הללו שבהן עזרו לי אפילו במהלך הארוחות? מי יאחז בידי בעת חציית הכביש? עתה התפניתי לשאול את עצמי שמא נחפזתי בהחלטה להיות עצמאית.

בלי כל התראה מוקדמת הודיע הנהג שהגענו לתחנה המרכזית בירושלים. תהייתי נפסקו עם עצירת האוטובוס. התקשרתי לידידתי להודיע לה שכבר הגעתי כדי שתלווה אותי לדירה. מכיוון שהמקום היה לי זר לגמרי נשמתי לרווחה כאשר הידידה הודיעה לי שהיא כבר בתחנת האוטובוסים ומחכה לי ממש קרוב. "כן, בהחלט, תמצאי אותי כאשר תרדי מהאוטובוס", אמרה לי בבטחה. האם תוכל להדריך אותי, שהרי גם היא אינה רואה כמוני? האם יבוא יום שבו אדריך אנשים בדרכם החדשה?

מצאתי אותה, או אולי היא מצאה אותי, העיקר שבסופו של דבר נפגשנו, התחבקנו, והרגשתי שמתחולל סביבי דבר מה מוזר. היא הבטיחה לי בחיך: "את עוד תתרגלי". "את בטוחה?" שאלתי בעודי מחזיקה בכוח את המזוודות כאילו עוד מעט יברחו ממני. "בהחלט", ענתה בביטחון והוסיפה: "שתינו נהיה יחד עם אנשים נוספים. עוד תכירי

אותם, "וביקשה: "תני לי לסחוב מזוודה". נתתי לה את זו "המנופחת" שלא ידעתי עד אותו רגע מה לכל הרוחות דחפה אמי לתוכה.

בשעה מאוחרת בלילה הגענו לדירה, והנחתי את המזוודות על הרצפה. מחר אסדר אותן, זאת בהנחה שאחליט לגור בעיר הרחוקה והזרה הזו, אמרתי לעצמי. שכבתי מותשת על המיטה שלא הייתה נוחה כמו המיטה שלי בבית ועניתי להודעות המודאגות של הוריי. כתבתי בקצרה: "כן, הגעתי לירושלים, אני עייפה, רוצה לישון".

ידידתי סיפרה לי על החיים בירושלים, ואני כאילו האזנתי לדבריה וכאילו השתכנעתי, אך ביני לבין עצמי חשבתי שאני חייבת למצוא מקום לימודים קרוב לבית. במצב שלי אינני בטוחה שאצליח ללמוד. ואם אסיים את לימודיי, מה יהיה אז? הרי אפילו אלה הרואים לא מוצאים עבודה אחרי סיום הלימודים, על אחת כמה וכמה אישה כמוני.

כאשר התעוררתי חברתי כבר הייתה מוכנה והתהלכה בחדר בשקט כדי לא להפריע לי. "יאללה, תתעוררי, שלא תאחרי להרצאה". הוצאתי

מהמזוודה בגדים חמים ויפים. ידעתי שירושלים מקבלת את פני הבאים לשעריה בקור מקפיא, מה עוד שעיר זו בררנית עד מאוד בבחירת אהוביה.

צעדתי עם חברתי עד בניין הפקולטה, והתברר לי שהקמפוס קרוב למעונות הסטודנטים. נכנסתי להרצאה. כולם היו חדשים כמוני. המרצים הסבירו את תכנית המסלולים והשתמשו מדי פעם בביטויים ארוכים ואף מסובכים שהתקשיתי לבטאם בפעם הראשונה.

נפגשתי שוב עם ידידתי בהרצאה שהתקיימה אחר הצהריים בקורס פילוסופיה שעסק בנושא החיים והמוות. הייתי מותשת מהנסיעה אמש, ואולי גם מרוב מילים זרות שהיה עליי לקלוט. ההרצאה הייתה מהנה אך לא יכולתי להחזיק מעמד מרוב עייפות. הצעתי לה שנצא, והיא הסכימה.

טעינו בדלת היציאה ונכנסנו לחדר אחר. מיששנו את מה שהיה בו והתברר לנו שזהו חדר המזגן. לאחר שהבנו מה קרה פרצנו בצחוק רם למרות שנתקענו מבלי לדעת איך להיחלץ מהמעמד המביך. מתברר שהתרופה היעילה ביותר למצבים מביכים היא צחוק מתגלגל. האולם היה מלא

בסטודנטים, והמרצה נשמע רציני. מיהרתי לצאת לבדי לחפש את שער היציאה, וכאשר שבתי ללוות את ידידתי אל מחוץ לאולם ראיתי את הסטודנטים משועשעים מאוד, ואפילו המרצה לא התאפק וצחק.

צחקתי עד שבטני כאבה, וכאשר הגענו לגינה המוסתרת בין בנייני האבן אמרה ידידתי: "זהו יום שאין שני לו". המשפט שאמרה עורר את מחשבותיי. הרי כל יום בחיים שלנו לא יחזור על עצמו, אם נחליט כך. יש ימים חשובים יותר, כמו יום זה, היום הראשון באוניברסיטה בירושלים. אולי המציאות תטפח על פניי, אולי עוד אאבד את הדרך. לא יודעת מאיפה באה לי המחשבה ואמרתי לעצמי שלא ארשה למציאות לנצח אותי. גם אם אמעד, אעמוד על רגלי ואמצא את דרכי. כל יום הוא מעין מתנה שלא תשוב.

הרעב הכריע אותי ושבתי לביתי החדש בירושלים. אחרי שאכלתי פתחתי את המזוודות והתחלתי לארגן את בגדיי שאותם אני מזהה רק על ידי מישוש. הוצאתי את הכפיות והמזלגות שאשתמש בהן אחרי ימי הלימודים הארוכים. מצאתי ציפית לכרית שהבאתי איתי להריח את

ניחוחה בכל פעם שאשכב כדי שיִקל עליי לרוקן את
מזוודות ימיי שלא ישובו עוד.

קו מספר 1

תג'ריד עבאס

במהירות הבזק כמה ממיטתה ומיהרה לעבר
השעון המעורר לעצור את הצלצול שהדהד בחדר
השינה. כמה שניות אחר כך שמעה את צלצול שעון
ה"ביג-בן" ברדיו שבפרוזדור ליד החדר. קריין ה-
בי.בי.סי. הקריא את חדשות השעה חמש לפי שעון
גריניץ'.

שבעה חודשים לפני כן שבה סוהא לבית הוריה
לאחר שסיימה את לימודיה האקדמיים בירושלים.
בניגוד למנהגה היא לא מיהרה אל הרדיו להאזין יחד
עם אביה לחדשות על אינתיפאדת האבנים שהחלה
בשנת הלימודים האחרונה שלה. האינתיפאדה פרצה
בשמונה בדצמבר 1987 במחנה הפליטים ג'באליה
שברצועת עזה בעקבות דריסת קבוצת פועלים
פלסטינים על ידי נהג משאית ישראלי במחסום ארז.
היא התפשטה במהירות לכל הערים והכפרים
ולמחנות הפליטים של פלסטין. אירועי
האינתיפאדה, ההפגנות והעימותים המילוליים בין

הסטודנטים הערבים והיהודים באוניברסיטה שהתלוו אליהם עוררו בהלה בלבה של סוהא בת ה-21 שהייתה רחוקה מביתה וממשפחתה.

סוהא עמדה ליד ארון הבגדים, ולשמע דברי הקריין האיצה את צעדיה לעבר הפרוזדור, אך חזרה בה ואמרה לעצמה: אאזין לחדשות אחר כך. אני לא רוצה לקלקל לי את מצב הרוח. אין לי זמן, מה גם שאני חייבת להספיק להתכונן לראיון. שעתיים לאחר מכן הייתה אמורה להתייצב לראיון למשרת עובדת סוציאלית. היא שמחה מאוד כי הייתה בטוחה שבעוד ימים אחדים תתחיל בעבודתה. לפי מה ששמעה לא היה לה מתחרה רציני, שכן לאף אחד מהמתחרים לא היה תואר ראשון בעבודה סוציאלית, ואילו לה הייתה תעודה מהאוניברסיטה העברית. יתר על כן, היא הצטיינה בלימודיה וידעה שתשקיע מאמצים כדי להצטיין גם בעבודה.

סוהא סגרה את דלת חדרה. ציוצי הציפורים נשמעו מעבר לחלון כלהקה מוסיקאלית שליוותה אותה כאשר התחילה לפזם את השיר הקצבי והקליל של סועאד חוסני "זה זמן האביב, והאווירה נפלאה" (אלדוניא רביע ואלג'ו בדיע). היא לבשה את

הבגדים שאחותה עזרה לה לבחור יום קודם לכן והייתה מרוצה מהופעתה.

לאחר שסיימה להתלבש יצאה אל הפרוזדור וראתה שאביה, עורך הדין, מתכונן לצאת מהבית. הוא אמר לה שעליו לנסוע מוקדם לבית המשפט בחיפה, ולכן לא יוכל להסיע אותה ברכבו לראיון. לפני שעזב אמר לה את מה שהיה אומר לה לפני כל בחינה שהתכוננה אליה מאז ילדותה: "סוהא, אני סומך עליך. בהצלחה יא חביבתי!"

אמה הייתה במטבח, שקועה כהרגלה בהכנת ארוחת הבוקר והצידה לשני אחיה הקטנים שהתכוננו ללכת לבית הספר. סוהא נעמדה מולה ושאלה אותה לדעתה על הופעתה. "את משגעת, יא חביבתי, שום דבר לא חסר לך", אמרה האם בקולה החם והאוהב. סוהא חיבקה את אמה ואמרה לה: "יאללה תשמחי, עוד כמה ימים אתחיל לעבוד. את עוד תתגעגעי אליי".

היא יצאה מהבית והלכה לתחנת האוטובוס. בדרכה צעדה בזהירות רבה על קטע העפר של הכביש, לבל תכתים את נעליה המבריקות. כאשר הגיעה לקטע הסלול הוציאה מטפחת מהתיק התלוי

על כתפה, ניקתה את הנעליים והמשיכה בדרכה לעבר התחנה.

משראתה אנשים רבים מחכים בתחנה אמרה לעצמה: השבח לאל, ביודעה שאוטובוס מספר 1, שהוא האוטובוס היחיד בעיירה, עומד להגיע. היא התיישבה על המושב הראשון באוטובוס ומיד החלה לשחזר בראשה את השאלות האפשריות שיופנו אליה בראיון העבודה. היו אלה שאלות שהמנהלת שאלה מועמדת אחרת שביקשה לעבוד באותה מחלקה. סוהא נזכרה בעצתו של אביה שאמר לה לא לדאוג מהשאלות שתישאל ושעליה לחשוב מעבר לכך. עליה לחשוב מי היא ומה הן יכולותיה.

סוהא התבוננה מבעד לחלון האוטובוס אל הרחוב הראשי היחיד בעיירה, מנסה להבחין בדברים שראתה במהלך הנסיעה. פעמים רבות התלוותה לאמה כאשר עברה ברחוב זה ליד החנויות השונות, ועתה ראתה אותן בעיני רוחה. שם, למשל, הייתה החנות הגדולה ביותר, החנות של הסבא נעים לולו, שפעם הייתה כמו מערה, ופוזרה בה בכל מקום סחורה בקופסאות קרטון. יכולת למצוא שם את כל מה שחפצת בו, החל מפרי הרימון להכנת "הבורבארה" (חיטה מורתחת עם ממתקים שהוגשה

בחג הקדושה בורבארה בתחילת דצמבר), ועד מוצרי סדקית. סוהא אהבה את המקום, במיוחד את הסוכריות המכוסות סומסום שהייתה קונה אצלו.

האוטובוס המשיך בדרכו, וכאשר החלו נוסעים רבים להידחף לעבר הדלת כדי לרדת, הבינה סוהא שהאוטובוס הגיע לשער השוק. היא הניחה את כף ידה על פיה ואמרה לעצמה בשקט: "אוי, כמה אני מתגעגעת לשוק. כאשר אתחיל לעבוד אפקוד את המקום ואשוטט בו יחד עם אמי כפי שנהגנו לעשות פעם. מעניין לדעת אם המוכר שעמד באחת מפינות השוק ומכר סוכריות ואת 'אריג הבנות' (סוכר מותך בצבעים על מקל) עדיין נמצא שם". סוהא ידעה שעליה לרדת בתחנה הבאה. היא התרוממה כדי ללחוץ על הפעמון, אך לא הצליחה. בינתיים לחץ אחד הנוסעים על הכפתור, והיא נרגעה. כאשר עצר האוטובוס ירדה ממנו לבדה.

סוהא נכנסה לבניין אחרי שווידאה שזהו הבניין הנכון. השומר שקיבל את פניה הודיע לה שהאחראית מחכה לה והוביל אותה לחדר ההמתנה. כעבור רגעים ספורים הגיעה בחורה צעירה שהציגה את עצמה כעוזרת. היא הניחה בעדינות את כף ידה

בכף ידה של סוהא, הלכה לצדה כמה צעדים ואמרה:
 "תפדלי, סת אנעאם נמצאת בחדר ממול".

אור השמש שחדר מבעד לחלון הגדול
 שמאחורי הכורסה סנוור את עיניה. סת אנעאם בת
 החמישים ושתיים, מנהלת מחלקת הרווחה מזה
 ארבע עשרה שנים נשענה על השולחן הגדול שעליו
 היו מפוזרים ניירות ותיקים, ואחרי שבירכה את
 סוהא ברשמיות ביקשה ממנה לשבת מולה.

כשמבטה מופנה לסת אינעאם החלה סוהא
 לספר לה על עצמה בקול צלול. כל שהספיקה לומר
 היה שיש לה תואר ראשון בעבודה סוציאלית ושהיא
 הייתה רוצה לעבוד במחלקה, שכן סת אינעאם
 קטעה את דבריה ובלי כל הקדמות אמרה: "אבל יש
 לך בעיה שמונעת ממך לעבוד". דבריה הדהימו את
 סוהא, ואחז בה רגש עז שהתקשתה להגדירו. גופה
 בער, לחייה האדימו, וידיה החלו להזיע ולרעוד. "יש
 לך לקות ראייה שמונעת ממך לראות בבירור, ולא
 תוכלי למלא את תפקידך בעבודה כהלכה".

סוהא רצתה לצעוק בפני סת אנעאם, אך קולה
 בגד בה, ובפעם הראשונה נעתקו המילים מפיה.
 קולה היה נוכח תמיד, חזק ומושך ועמוס ברעיונות

ובידע, קול שהדהים את הנוכחים, קול שבו קראה ברהיטות את סיפורי הילדים הכתובים באותיות גדולות שאביה הביא לה. הקול הזה נאלם כעת. הקול הזה שבו הודתה לתלמידי הכיתה על השבחים שהרעיפו עליה בשל היותה התלמידה המצטיינת ביותר ביניהם, הקול הזה שבו הודתה למנהלת לאחר שהכריזה על זכייתה במקום הראשון בציוני בית הספר. בקול הזה הבטיחה למנהל בית הספר התיכון, שהיה מוקסם מאישיותה החזקה ומהישגיה, שתמשיך את לימודיה האקדמיים, בקול הזה ענתה על השאלות הכי קשות של המתרגלים שלה. הקול הזה, שהקל עליה את קשיי לקות הראייה, נדם ברגע אחד.

לפני שהספיקה לצאת מההלם הושיטה לה סת אנעאם דף נייר וביקשה ממנה לקרוא את הכתוב בו. סוהא הבינה שמדובר בכתב יד. היא קירבה את הנייר לעיניה בניסיון לקרוא, אך בשל חולשת ראייתה נבצר ממנה לקרוא את הכתב הקלוקל. קולה נאלם שוב, פניה האדימו יותר וידיה המשיכו להזיע ביתר שאת. "קשה, קשה...איך תוכלי לקרוא את הוראות משרד הרווחה?" אמרה סת אנעאם בקול נמוך, "וחוץ מזה, את יודעת שכל אלה

שעובדות כאן הן בגיל שלך, ובוודאי יצחקו ואף ילעגו לך כאשר ייווכחו לדעת שאינך רואה טוב. ומה עם הפונים למחלקה, מה תהיה תגובתם כאשר יבינו שמדובר בעובדת סוציאלית שאינה רואה טוב? הם בוודאי יתרגזו, ואל תשכחי שאת גם אמורה לערוך ביקורי בית".

בחדר השתררה שתיקה כבדה. סוהא הרגישה שמשא בגודל של הר רובץ על חזה. היא קמה מהכיסא ופנתה לצאת, אך קולה של סת אנעאם רדף אחריה: "אני מציעה לך לא לחשוב על עבודה. זה קשה, קשה מאוד". היא קראה לעוזרת וביקשה ממנה ללוות את סוהא ולעזור לה ברדתה במדרגות הבניין. "אל תפחדי, אני אוחזת בך," לחשה העוזרת באוזנה של סוהא והמשיכה וסיפרה: "יש לי קרוב משפחה עיוור. בכל פעם שהוא בא לכאן כדי לקבל את הקצבה שלו המלווה שלו עוזר לו לרדת במדרגות. כמה מסכן הבחור הזה! הוא כבר בן עשרים ושלוש, ומשפחתו משתלטת על קצבת הבטוח שלו. אפילו את השכר של המלווה הם לוקחים לכיסם. הוא אמר לי שאין לו אפילו שקל אחד בכיס. ולא רק זה, הם לא לוקחים אותו לשום מקום מפני שהם מתביישים בו".

היא הביטה בסוהא שלא הגיבה לדבריה ושאלה: "מה יש לך? מאז שיצאת מהחדר של המנהלת לא אמרת אפילו מילה אחת. נראה לי שאת נרגשת מאוד ועומדת לבכות. מה קרה שם?" העוזרת נפרדה ממנה לשלום מבלי שסוהא תגייד לה דבר.

בנסיעה הביתה באוטובוס מספר 1 עלו דמעות בעיניה, והיא כלל לא הבחינה בדרך. רק כשהגיעה הביתה פרצה בבכי מר בחיק אמה שחיבקה אותה וניגבה את דמעותיה. לאחר ששמעה מפיה את מה שקרה אמרה לה: "אל תיקחי ללב, כאשר יבוא אבא נראה מה אפשר לעשות". אך סוהא לא חדלה לבכות. העלבון מדברי סת אנעאם היה כה צורב ולא נתן לה מנוח. היא כעסה על סת אנעאם, וגם כעסה על עצמה על כי לא פצתה את פיה.

"אני רוצה שמחר על הבוקר תרימי לה טלפון ותגידי לה את כל מה שרצית להגיד ולא יכולת לומר!" אמר האב בהחלטיות שיאה לשופטים בשובו הביתה מאוחר מבית המשפט בחיפה. היא נרגעה מעט בעקבות דברי אביה, אך דבריה של סת אנעאם ליוו אותה במשך כל הלילה. הדמעות שוב זלגו מעיניה, והיא לא הצליחה להירדם. בשעה תשע

וחצי בבוקר, לאחר לילה מסויט ללא שינה היא
טלפנה למשרדה של סת אנעאם.

- שלום לך סת אנעאם, אני סוהא, את זוכרת
אותי?

- בהחלט אני זוכרת אותך. אבל אני חושבת
שאתמול דיברנו על הנושא, ואין לי יותר מה להגיד
לך.

- אני זאת שיש לי מה להגיד, ואת חייבת
להקשיב לי הפעם. אני עוד המומה מההתנהגות
האכזרית ומהדברים הפוגעים שלך. כבודה היא
מנהלת המחלקה לשירותים חברתיים. עוד לפני
ששמעת שסיימתי את לימודי בהצטיינות כבר
שפטת אותי וקבעת שאינני מסוגלת לעבוד מבלי
להעניק לי שום הזדמנות. אני חושבת שזו רשעות
לא אנושית. יותר מכול זעזעה אותי העובדה
שדברים אלה יצאו מפיה של אישה אחראית
המייצגת מקצוע שאבן היסוד שלו היא ההזדהות
עם האחר והרצון לתמוך בו ולהעצים אותו. לצערי
את מצפצפת על כל העקרונות הנעלים של המקצוע
הזה. דרך אגב, אני רוצה לומר לך שאם העובדות
הסוציאליות במחלקה ילעגו לי בגלל לקות הראייה

שלי, כפי שטענת, אז גם הן רחוקות מאוד מלהיות עובדות סוציאליות, ולמטה מכבודי לעבוד איתן וגם לא איתן.

ומבלי לשמוע את תגובת סת אינעאם היא הניחה את השפופרת.

סוהא הפסיקה להאזין לחדשות עם אביה כהרגלה בכל בוקר, ואף ויתרה על שעת הספורט היומי שלה - הליכה בערבים עם חברתה. היא הסתגרה בחדרה כל שעות היום, שעות השינה שלה התמעטו, וגם ארוחותיה הצטמצמו. פניה החווירו, והיא התלוננה על לחצים חזקים בחזה.

"סוהא, בלשכה המחוזית של משרד הרווחה מחפשים עובדת סוציאלית, למה שלא תמלאי את הטופס ותשלחי להם קורות חיים?" הציע אביה ומסר לה את הכתובת של הלשכה המחוזית. "אני לא רוצה להיכשל עוד פעם," אמרה והפנתה ממנו את פניה. אביה לא ויתר והחל לספר לה כל מיני סיפורים על מפורסמים בהיסטוריה שהצליחו רק הודות לעיקשותם ויכולתם לעמוד באתגרים. הוא סיפר לה שאיינשטיין כונה טיפש, ושלעברו של הזמר המפורסם עבד אל-חלים חאפז נזרקו עגבניות

בהופעה הראשונה שלו. לפני שיצא מהחדר ציטט בקול רם את שני בתי השיר של המשורר אבו אל-טייב אל-מותנבי:

מטרות אין משיגים בתקוות ומשאלות,

אך ניתן לכבוש את העולם בַּיָּנֵעַ ומאבקים

.....

עמים לא יתקשו להשיג שאיפותיהם,

אם האומץ הינו האכף שלהם

ואכן זה מה שקרה. סוהא שלחה את קורות החיים שלה ללשכה המחוזית של משרד הרווחה והזמנה לראיון. טרם צאתה מהבית הציע לה אביה להסיעה ברכבו, אך היא אמרה לו שהיא מעדיפה לנסוע שוב באוטובוס מספר 1 ולהילחם את מלחמתה מחדש. על התפקיד התחרו ארבע מועמדות נוספות. בראיון דיברה סוהא בשטף וברהיטות וענתה על כל השאלות. כעבור יומיים הזמינה אותה מנהלת הלשכה לפגישה נוספת, וכאשר נכנסה קיבלה אותה במאור פנים ואמרה: "הזמנתי אותך שוב מפני שרציתי לספר לך שאת

מוצאת חן בעיני, ולכן אני אומרת לך: מברוכ. החלטנו לבחור בך מבין חמש המועמדות לעבוד בלשכה המחוזית".

לבה של סוהא החל לפעום במהירות וגופה רעד מהתרגשות. היא שאלה בקול נמוך ובשמחה מהוססת: "ומה עם לקות הראייה שלי?" "אני מודעת למה שיש לך, ולא למה שאין לך," ענתה לה סת ג'יהאן, "ואני רואה שיש לך הרבה דברים יפים שלא מצאתי אצל המועמדות האחרות".

השמחה שנטשה את סוהא חמישה חודשים לפני כן שבה אליה, והיא הרגישה שעוד רגע תצא במחול. אביה קיבל פניה בפתח הבית והיא הנידה את ראשה בשמחה והייתה כולה חיוך אחד גדול. נפעם ומאושר אחז בידה בחום ובאהבה, ובקול נרגש היא דקלמה בית משירו של ח'ליל מוטראן:

*היה נחוש בדעתך, ואם תצא לדרך, אל תעצור.
נהג בסבלנות ובהתמדה, ומובטחת לך הצלחה*

*המצליח אינו זה שהגורל האיר לו פנים, כי אם
זה שהתברך בנחישות ובשקידה.*

הכלה

חנאן חלומה

כאשר כיבתה מרים את מייבש השיער שכיוונה
לעבר ראשה של אמל כדי לענות לטלפון שצלצל
בעקשנות בסלון שבו עבדה, שמעה את אחת
הלקוחות שחיכתה בתור אומרת ללקוחה שישבה
לידה:

“לא, לא, האירוסין התפקשו שוב”.

“למה? מה קרה? הם נראו מאוהבים מעל
הראש, תמחה רעותה.”

“התברר, יא חביבתי, שאחותה של הכלה
עיוורת. לא ידעתי את זה עד שפגשתי אותה בביקור
הראשון שלנו בבית שלהם”.

“אבל הכלה יפה כמו ירח מאיר, וגם משכילה
ויש לה משרה מצוינת”.

”אפילו אם היא יפהפייה, ויש לה המשרה הטובה ביותר, אצלי בבית לא יהיה מוסד של מוגבלים”.

מרים שמה לב שפני אמל נעכרו למשמע דברי אותה לקוחה. היא גם שמה לב שאמה של אמל באה במבוכה והביטה במראה שבה השתקפו פני בתה שישבה על הכיסא הגבוה כדי לסדר את שערותיה. מרים שבה והפעילה שוב את מייבש השיער, הפעם בעוצמה מקסימאלית, כאילו רצתה לחסום את דרכה של השיחה לבל תחדור לאוזניה של אמל שנראתה לה סובלת.

באותו יום, התשעה במאי, חגגה אמל את יום הולדתה, ומרים חשבה בלבה שהנסיבות אינן מתאימות לשיחה מעין זו, מה גם שמן הסתם היא לא תמצא חן בעיני בעלת הסלון שתמיד דאגה לרגשות לקוחותיה וניסתה להעניק להן את השירות הטוב ביותר. אולם קולה של הלקוחה הצליח לגבור על רעש מייבש השיער, ודומה היה שהיא מנסה “להסביר את דבריה” ללקוחה השנייה לאחר שזו הביעה את אי שביעות רצונה מהחלטת בני הזוג להיפרד. כדי לשכנע אותה אף סיפרה לה שהכלה אמרה לה ברוב חוצפתה: “הלוואי שילדיי יהיו כמו

אחותי;” ובעקבות דברים אלה אסרה על בנה לראותה.

”כל הכבוד!” אמרה מרים עם סיום עבודתה. מייבש השיער חדל להרעיש, והיא שחררה את אמל מסינר הסלון.

”תהיי בריאה חביבתי, אני לא מוכנה להפקיר את בני בידיים של איזו עיוורת,” אמרה הלקוחה בביטחון עצמי.

”לא, לא, התכוונתי להגיד שכל הכבוד לכלה.”

הלקוחה נראתה מופתעת ואף נדהמת מדבריה של מרים, ואילו בעלת הסלון, שהתחילה להכין את הכיסא ללקוחה הבאה בתור, צעקה על מרים שתשתוק. אך מרים המשיכה בשלה:

”לא מספיק שהחברה שלנו מונעת מאנשים עם מוגבלויות להתחתן, אתם גם רוצים לאמלל את בני משפחותיהם, אחיהם ואחיותיהם? עכשיו אני מבינה למה האנשים מתביישים בילדיהם עם המוגבלויות ומזניחים אותם ושוכחים אותם במוסדות כאילו לא נולדו בכלל. פעם עבדתי במוסד

של אנשים עם מוגבלויות. היו הורים שלא ביקרו את ילדיהם במשך חודשים ארוכים, אבל כאשר התחילו לשלם תמורת כל ביקור, הם נעמדו בתור לביקור".

"בני הוא הדבר הכי חשוב לי בחיים, ואני לא מוכנה שיהיה במצב הזה! מי שסובלת מנכות או שיש סיכוי שתהיה נכה, אסור שתתחתן, חראם!" אמרה הלקוחה השנייה.

אמה של אמל קמה כדי לעזור לבתה לרדת מהכיסא הגבוה. היא סובבה אותה לעברה, נשקה לה ואמרה:

"את מקסימה, יא בנתי, נראית ממש כמו כלה, שאלוהים ישמור עליך".

הלקוחה שמה לב שאמל סובלת מלקות ראייה, ומבוכה ניכרה על פניה. היא הסיטה את מבטה לצד השני כדי שעיניה לא ייתקלו בעיני האם.

"בתי היא בשבילי האדם החשוב ביותר בעולם," אמרה האם.

"הלוואי שכל ההורים יהיו כמוך," אמרה
מרים בהתרגשות.

אמל הודתה למרים ולבעלת הסלון ועמדה
לצאת עם אמה. בדרכה החוצה התעכבה קמעה,
וכשהיא מכוונת את דבריה ללקוחה, לחשה בשקט:

"דרך אגב, נכות איננה רק בגוף. את, למשל,
נכה בנשמתך".

הרופאה

ג'מאל מסרי

בחדר ההמתנה של מרפאת הפסיכיאטר שאלה אותי אשתי אם ברצוני לשתות מים. בשל המתח שהצטבר בי לא הצלחתי לענות, על אף שהייתי צמא מאד. שבועות רבים חיכיתי לרגע מיוחל זה שבו אפגוש סוף סוף רופא ערבי שמבין אותי ושאני מבין אותו.

בביקורי האחרון במרפאה הכניסו אותי לחדרה של רופאה שלא דיברה ערבית. התחלתי להסביר לה ממה אני סובל במילים העבריות המעטות שידעתי. כאשר אשתי החלה לדבר זלגו דמעות מעיניה. למרבה הפתעתנו הרופאה הגיבה בהתרגשות ובהפגנת אמפתיה למצבנו ואמרה לנו שהיא מבינה את הכאב שלנו ואת הקושי שאיתו אנו מתמודדים, אך עדיף שאפנה לפסיכיאטר המבין את שפתי כדי שיוכל לעזור לי.

הגיע תורי, וכאשר המזכירה ביקשה שאכנס לחדרו של הרופא אחזה בי אשתי בידה האחת, ובידה השנייה החזיקה את הקביים. מיד לאחר שהתיישבתי על הכיסא, שאל אותי הרופא מבלי להרים את ראשו:

"מה קרה לך?"

"הייתי באתר בעבודה, והמנהל ביקש ממני להתייצב במקום מסוים כדי לבצע עבודה כלשהי. כעבור כמה שניות שמעתי פתאום מישהו קורא לי: תיזהר! תיזהר!..."

"במה אתה עובד?"

"בבניין".

"נו, זה ברור שאתה יכול להיפגע במקצוע הזה. אם היית משקיע בלימודים, הייתה לך תעודה, לא היית צריך לעסוק בו, ולא היה קורה לך מה שקרה".

לא האמנתי למשמע אוזניי.

"אבל, דוקטור..." ניסתה אשתי להתערב

בשיחה.

הוא השתיק אותה וביקש ממנה לא לדבר.

”נו, תמשיך,” אמר בנוקשות.

הוא שוב השפיל את מבטו על הניירות שהיו מונחים לפניו על השולחן, אחר כך הביט בנייד שלו ולחץ על הלחצנים כאילו אין איתו איש בחדר.

”ניסיתי לזרוק את עצמי מהקומה השלישית,” אמרתי, מנסה להסביר לו את המצב הקשה שאליו נקלעתי.

”אחי, אם ברצונך להתאבד, אז תתאבד, מה כבר יכול העולם להפסיד? תצא החוצה ותזרוק את עצמך מול איזה מכונית, ושלום עליכם”.

אשתי קמה ממקומה בכעס, אחזה במרפקי וכיוונה אותי החוצה לעבר הדלת כשהיא אומרת:

”אני זאת שמחזיקה אותך, וגם הילדים שלך. למה אתה חושב עצמך? לאלוהים?”

”זה נכון שלא למדתי כמוך,” הצטרפתי לדבריה של אשתי כשאני מלא זעם, ”אבל יש לי דבר יקר

יותר מכל הלימודים שלך. הדבר הזה נקרא דרך ארץ ויכולת להזדהות עם סבלו של האחר".

בדרכנו החוצה מהמרפאה ליוותה אותי אשתי בצעדים איטיים בשל רגליי המכוסות פצעים. ואז חשבתי עליה, על אשתי, שמלווה אותי מאז נפצעתי בעבודה. מה הייתי עושה בלעדיה? ושוב נזכרתי באירוע שבגללו אני סובל כבר זמן רב. גוש ברזל נפל עליי מהקומה הגבוהה ביותר בבניין שנבנה באתר, ולא הצלחתי לברוח.

"תיזהר!" צעק לעברי המנהל, אך רגלי נתקעה בתוך סבך מוטות הברזל שבצבצו מלמטה, וגוש הברזל נפל על רגליי וריסק אותן. לא הבנתי אז שמדובר בפציעה חמורה ביותר. אשתי שהתה איתי במשך כל ימי האשפוז בבית החולים והייתה לצדי כאשר אמר לי הרופא שאיבדתי לצמיתות את היכולת לעבוד.

אני זוכר שדבריו היו קשים מנשוא, כבדים ומכאיבים יותר מגוש הברזל שנפל על רגליי. הרי אני אדם חרוץ וחזק, אבא שרוצה להעניק חיים טובים יותר לבניו, שלא יטעמו את טעם הדלות ושלא יחסר להם דבר. איך אפסיק לעבוד? איך

אפסיק ללכת? באותו יום התעלפתי כמה פעמים, ואשתי הייתה הדמות הראשונה שראיתי מול עיני בכל פעם שהתעוררתי.

באחד הימים השתתפנו במסיבת חתונה של קרוב משפחה, ואשתי תמכה בי כהרגלה ועקבה אחריי מרחוק כאשר ישבתי במעגל הגברים במסיבה. כולם היו עסוקים בענייני החתונה, מביאים את מגשי הארוז ואת השתייה הקרה, מקבלים את פני האורחים, מובילים אותם למקום מושבם ופועלים בתיאום ובמהירות כאילו היו דבורים בכוורת.

ניסיתי לקום ולעזור, אך הדבר לא עלה בידי. האנשים שעמדו סמוך אליי מיהרו לתמוך בי ולהושיב אותי חזרה על הכיסא. כולם היו עסוקים ושכחו מקיומי, אפילו החברים הקרובים ביותר. לא רציתי להישאר לבד. המוות רחום יותר, אמרתי לעצמי. כאשר שבנו לדירתנו בקומה השלישית של הבניין ניסיתי להשליך את עצמי מהמרפסת, אך אשתי והילדים מיהרו לאחוז בי. כפי הנראה הרגישו שדבר מה בהתנהגותי אינו כשורה ועמדו על המשמר.

למחרת לקחתי כמות גדולה של תרופות,
וכשהתעוררתי מצאתי את עצמי בבית החולים
וראיתי את אשתי וילדי עומדים סביב המיטה.
אשתי הביטה בי בעיניים דומעות ואמרה לי שעליי
לסמוך על רחמיו של הבורא, שהרי הוא אל רחום
ואוהב. אחר כך היא הלכה להביא מים, וכשחזרה
שתיתי כמחצית מהמים והחזרתי לה את הכוס.
"כאשר את לידי אני מאמין שעוד אבריא," אמרתי
לה בחיוך.

עצה

עבאס עבאס

”אתה גאוותנו, עבאס, כן, אתה העינב האחרון
באשכול”, אמר אבי בקול נרגש משמחה. היה זה
בסופה של המסיבה שערכנו במשפחה לכבוד
הצלחתי בפסיכומטרי. אולם כאשר אמרתי שעוד לא
החלטתי איזה מקצוע אלמד באוניברסיטה, שהרי
הציונים שהשגתי מאפשרים לי ללמוד כל מקצוע
שאני חפץ בו, ניגש אליי אבי, הניח את כף ידו על
כתפי ואמר בקול מהורהר:

”אתה הרי יודע, עבאס, שכל אחיך ואחיותיך
רצו ללמוד משפטים, והדבר לא הסתייע בידם.
עכשיו ביכולתך לממש את השאיפות שלנו”.

לאחר מכן המשיך את דבריו כשהוא מעלה את
טון דיבורו הרגוע כאילו ברצונו לשאת נאום חוצב
להבות: ”בתור אזרח נאמן במשטר הדמוקרטי שלי
הריני מאפשר לך בנדיבות לבי לבחור בין שני
מקצועות: משפטים או עריכת דין”.

כאשר סיים את דבריו פרץ בצחוק רם שהדביק את כולנו. אבי הוא עורך דין ותיק ומוערך בנצרת והסביבה, ותמיד חלם שלפחות אחד מבניו ימשיך בקריירה זו.

**

באותו קיץ, כמה חודשים לפני תחילת שנת הלימודים בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, הגיע אליי מכתב ממחלקת הרווחה בעיריית נצרת, ובו התבשרתי שאני זכאי לקבל תעודת עיוור בשל ההידרדרות החדה ביכולת הראייה שלי בתנאי שאעבור בדיקה רפואית שתאשר זאת. יפה, הנה יש לי כבר תעודה, ואפילו בלי להתאמץ, אמרתי לעצמי, אך לא חייכתי, והתכוונתי לביקור אצל הרופא.

היה זה באחד מימי הקיץ המהבילים. נכנסתי עם אמי למרפאת רופא העיניים שעונה לשם "נ", ובזמן שחיכיתי בסבלנות לתורי ניסיתי לגלות פרטים נוספים על המרחב מסביבי במה שנשאר מיכולת הראייה שלי. הבחנתי בעיתון מונח על השולחן, אך לא הצלחתי לפענח את הכותרות שבו. ואז הרחתי מין ריח שלא יכולתי לעמוד על טיבו,

ואף לא יכולתי לקבוע אם מדובר בריח נעים או דוחה. באותו רגע נזכרתי בריח דומה שהייתי מריח כאשר פקדתי את בתי החולים כדי לעבור בדיקה זו או אחרת.

במהלך השנים עבר עליי תהליך ארוך אך איטי של שינוי. במקום לזהות דברים באמצעות העיניים התחלתי לזהות אותם לפי הריח שלהם. בד בבד עם הנסיגה בראייתי התחזק חוש הריח שלי. כפי הנראה תופעת האיזון בטבע פועלת גם על חושי האדם, והנסיגה בחוש הראייה מתאזנת על ידי העצמת חוש הריח או חוש השמיעה. וכך, במרוצת הימים, פיתחתי יכולת לזהות מקומות שבהם אני נמצא באמצעות הריח שלהם.

כעבור זמן מה שמעתי את שמי מהדהד ברחבי המרפאה ונכנסתי בעקבות אמי לחדרו של הרופא. קבלת הפנים לא שידרה עידוד בלשון המעטה. הייתה זו קבלת פנים פושרת ואף לאה. מבלי לומר דבר שהיה בו כדי להפיג את המתח שהלך וגבר בי הניח את ראשי מול המכשיר הרפואי, הפנה אל עיניי פנס קטנטן והחל להתבונן בריכוז. אני זוכר שסוג כלשהו של ריח דוחה מילא את נחיריי, ולתחושתי היה זה סימן שמהו אינו תקין. התחלתי

להזיע אף כי המזגן פעל במלוא העוצמה. לאחר זמן מה הזדקף הרופא ופנה אליי, או יותר נכון פנה לאמי ואמר:

“אתה סובל ממחלת עיניים שנחשבת לאחת המחלות הקשות ביותר. מחלה זו נקראת רטיניטיס-פיגמנטוזה.”

הוא חזר על שם המחלה וביטא אותה בכל ההידור האנגלי. עדיין זכור לי צליל שתי המילים באוזניי: רטיניטיס-פיגמנטוזה. הוא נח קמעא והמשיך בעודי מרגיש שהדרמה האמתית עוד לפני.

“מחלה זו גורמת ללקות ראייה חמורה, ובמקרים מסוימים אף לאיבוד מוחלט של הראייה. בקיצור, הראייה שלך על הפנים.”

“אני יודע, דוקטור,” אמרתי בשקט, ובלבי סער אוקיינוס של כאב, דיכאון ודאגה.

הרופא שב אל השולחן והתיישב על כסאו. למרות הטשטוש בעיניי שמתי לב שהוא מתרכז בכתיבת תוצאות הבדיקה. בתוך כך הוא פנה אלי בשאלה:

”ומה אתה עושה בחיים?”

”בחודש הבא אני מתחיל ללמוד משפטים באוניברסיטה העברית. אני מתכוון להיות עורך דין. קיבלתי ציונים גבוהים בבגרות ובפסיכומטרי, ו...”

”מה??” קטע את דברי, ונדמה היה לי שעוד רגע יקפוץ ממקומו מרוב תדהמה,

”אתה רוצה לומר לי שאתה מתכוון ללמוד משפטים בירושלים? יא אבני, אתה לא רואה מחצי מטר”.

ובטון מוכיח הוסיף:

”אדם במצבך צריך לשבת בפינה בבית ולהאזין לרדיו”.

הרגשתי כאילו הקירות של המרפאה מתמוטטים עליי, כאילו אבני סג'יל⁽¹⁾, אותן אלה שמוזכרות בקוראן, נופלות על ראשי. הרגשה שזהו סוף העולם, לא פחות ולא יותר, אחזה בכל גופי. המילים נעתקו מפי, ולשוני נדבקה לחיקי, אותה

---

¹ אבני סג'יל – אבנים מחמר שרוף.

לשון שלא הייתה נחה לרגע, כפי שנהגה אמי לומר
בבדיחות הדעת, בשל מבול הפטפוטים שלי.

יצאתי מהמרפאה, אינני יודע איך, אך אני זוכר
היטב את אמי פורצת בבכי מר. הייתה זו הפעם
ראשונה ששמעתי אותה לוחשת לעצמה: "אלוהים,
מה עשיתי שיקרה לי דבר כזה?" צמרמורת עברה
בכל גופי. לא רק שאני מרגיש אומלל, חשבתי בלבי,
גם הוריי מרגישים כך. אוי אמא ואבא, מה עשיתי
לכם?

אינני יודע אילו כוחות השתלטו עלי ברגע זה,
אך תוך סערת רגשות הכעס, העצב והתסכול התפרץ
בתוכי כוח אצור והחל לזרום בגופי כמו לבה מהר
געש. פניתי לאמי, חיבקתי אותה, הטבעתי נשיקה
על מצחה ואמרתי בשקט עמוק, שקט כזה שפורץ
ממעמקי הנפש האנושית:

"אמא, תקשיבי לי טוב, אני מבטיח לך שעוד
יבוא יום ואת תהיי גאה בי, תזקפי קומה ותרימי
ראש. אל תהיי עצובה, אמא, אני לא אשמע לעצתו
של הרופא".

ואכן כך היה. לא שמעתי בקולו של הרופא. לא ישבתי בפינה, ואפילו להאזין לרדיו לא היה לי זמן. עברתי לגור בירושלים, למדתי משפטים, ולמרות הקשיים והאתגרים הגדולים סיימתי את התואר הראשון. כך נסללה בפניי הדרך לתואר השני בנושא זכויות האדם, ואחריו לתואר שני נוסף במנהל עסקים.

הוריי רצו שאמשיך בלימודי התואר השלישי, אך אני החלטתי לקחת את גורלי בידיי. במהלך תקופת לימודי לא חדלתי לחשוב על ילדים ומבוגרים שנבצר מהם לממש את תכניותיהם בחיים, בין היתר בשל עצה של רופא כמו זה שיעץ לי, אנשים שקיבלו ללא עוררין את פסק דין החברה ונשארו לשבת בפינה ולהאזין לרדיו.

הקמתי את עמותת אלמנארה (המגדלור) מתוך אמונה שלמה שתמיכה באנשים עם מוגבלויות הינה המנוף החשוב ביותר ליצירת השינוי המיוחל, לא רק לאנשים עם מוגבלויות, אלא לכלל החברה. הקטר של אלמנארה יצא לדרך. הוא עבר בהרבה תחנות וקצר הישגים חסרי תקדים. בראש ובראשונה חוללה העמותה מהפכה שקטה של היפרדות מהיחס החומל כלפי אנשים עם מוגבלויות ומבטי הרחמים

שנשלחים לעברם. תוך שנים מעטות הצלחתי לכונן מוסד שוקק חיים ושאפתני.

הנה אני עכשיו, לאחר חמש שנים של הצלחות במסגרת אלמנארה, נבחרתי ליזם החברתי המשפיע ביותר בקרב היזמים החברתיים מטעם ארגון אֶשׁוֹקָה הבינלאומי. ארגון חשוב זה העניק לנו הכרה עולמית בשל היותנו מודל ראוי לחיקוי בתחום יישום עקרונות ההעצמה כמנוף חברתי ברמה המקומית והבינלאומית.

בעקבות בחירה זו הוזמנתי בחודש מאי 2010 להשתתף בוועידה בינלאומית ליוזמות חברתיות שהתקיימה בעיר סן פרנסיסקו בארצות הברית. לא הספקתי לנוח בעקבות המסע הארוך והמתיש, אך עמוס ההצלחות, וכבר מצאתי את עצמי שקוע בהכנות קדחתניות לחגיגת אלמנארה לרגל יום השנה החמישי להקמתה. החלטנו לערוך חגיגה גדולה שתהווה קרש קפיצה נוסף להגברת פעילותנו בקרב אנשים עם מוגבלויות.

קהל רב הגיע לחגוג איתנו, והמעמד היה מרגש. בפתח דבריי פניתי לאמי ואמרת: "אמא, את זוכרת את היום ההוא שבו נשבעתי שיבוא יום ותהיי גאה

בבן שלך? ובכן, הנה אני כאן שמח לומר לך: אמא, קיימתי את מה שהבטחתי".

מאות הנוכחים קמו על רגליהם והריעו בהתרגשות. בעיני רוחי הבחנתי בהתרגשותה של אמי שהזילה דמעות שמחה. למעשה לא רק בעיני רוחי הבחנתי בכך. אני מזהה את ריח הדמעות שלה, אני מכיר את קולה, ואני מכיר את מצב רוחה מטון דבריה. היא הייתה מאושרת ומוצפת ברגשות גאווה וניצחון. מה עוד אפשר לבקש?

כעבור שבוע התקשר אלי ידידי והמחנך שלי בתיכון, אבו אל-שאדי, שהיה ברבות הימים לסוכן הביטוח של עמותת אלמנארה. הוא אמר לי שלצורכי הביטוח עליי לקבל דו"ח רפואי חדש המפרט את מוגבלות הראייה שלי, וכדי לחסוך זמן הוא דאג להזמין לי תור אצל רופא שהוא מכיר.

נכנסתי לרכבו של אבו אלשאדי יחד עם ידידי וחברי הנאמן מוחמד כדי לנסוע למרפאה ושאלתי אותו אודות הרופא שאליו אנחנו נוסעים. אבו אל-שאדי ענה בגאווה שהוא קבע תור אצל הרופא הידוע "נ". מה?? אמרתי בלבי, מכל רופאי נצרת והסביבה לא מצא אבו אל-שאדי רופא אחר מלבד

הרופא "נ", שעצתו עדיין מקננת בראשי, עצה שלא שכחתי וקרוב לוודאי שלא אשכח כל ימי חיי? סיפרתי לאבו אל-שאדי על מה שקרה במרפאה זו לפני שנים רבות, וברוגע האופייני לו ענה: "הנה נקרתה לך הזדמנות לסגור מעגל".

כל גופי רעד מהתרגשות כאשר נכנסתי עם מוחמד למרפאה. כעבור זמן מה שמעתי את קולו של הרופא קורא בשמי: "עבאס עבאס", ונזכרתי בבית של שיר בערבית שאף הוא מתחיל בשמי - "עבאס עבאס". המלה הראשונה בשיר היא אכן השם הפרטי "עבאס" כשמי, ואילו המילה השנייה פירושה - זעוף פנים. איזו התחלה פואטית, אמרתי לעצמי, אך התקשיתי לחייך. העדפתי שהפגישה תהיה בארבע עיניים, ושמוחמד יחכה בחוץ על כל צרה שלא תבוא. מי יודע? אולי הוא יאלץ להזמין אמבולנס, משטרה או כיבוי אש.

מוחמד ליווה אותי לדלת חדרו של הרופא בעודי נתון בסערת רגשות, רגע שקוע במחשבות על המעמד הקשה ההוא מול הרופא מבלי שהצלחתי להוציא הגה מפי, ורגע מוצף בתחושות גאווה וביטחון לנוכח הישגיי הגדולים בעשור האחרון.

לחצתי את ידו של הרופא, ואילו הוא קיבל את פניי באותו טון דיבור שבו דיבר אליי לפני שנים רבות. גם הפעם הרחתי את הריח ההוא שהזכיר לי את ריחות בית החולים. באמצע הבדיקה השגרתית שערך לי הרגשתי כמו אריה שכל חושיו מתעוררים לנוכח הצייד שמחכה לו מעבר לפינה, וכך מתוך השקט ששרר בחדר אמרתי:

“אני מכיר איש אחד שביקר אצלך, דוקטור, לפני הרבה שנים, ואתה כמעט חיסלת את העתיד שלו. אבל את העצה הלא רפואית שלך הוא קרע לגזרים. הוא לא ישב בפינה, ולרדיו הוא לא האזין. במקום זה הוא האזין לקול הפנימי שלו. הוא למד והשיג תארים אקדמיים גבוהים, וכיום הוא מנכ”ל אחד המוסדות המוצלחים ביותר לאנשים עם מוגבלויות. המוסד הזה נקרא אלמנארה. יתר על כן, לא מזמן הוא חזר מאמריקה, שם קיבל פרסי הערכה בינלאומיים וזכה להרבה עידוד ותמיכה”.

“מיהו האיש הזה? הייתי מאד רוצה להכיר אותו”.

“זה אני, דוקטור”.

על פניו של הרופא ניכרה מבוכה עמוקה. עברה דקה של שתיקה מוחלטת שנראתה כמו נצח, ולאחריה המשכתי ואמרתי לו בגאווה:

"אני סולח לך. דוקטור, אך אנא ממך, אל תעשה דבר דומה בעתיד, אל תהרוג לאנשים האלה את התקווה ואל תחסל להם את הביטחון העצמי".

בעודו המום מדבריי קראתי לידידי מוחמד להיכנס וביקשתי ממנו להנציח רגע היסטורי זה בתמונה של שנינו, אני והרופא "נ". רציתי לעצור רגע זה שבו הרגשתי את מתיקות הניצחון וסגירת המעגל. קיוויתי שהרגשה זו תימשך לעד, אולם בחלוף הרגע שכחתי מהניצחון ופתחתי מעגל חדש. ביקשתי מהרופא להיות פעיל באלמנארה בכך שיגיש הרצאות בנושא מחלות עיניים לילדים עם לקות ראייה ולהוריהם.

"הרצאות בלי עצות", אמרתי בחיוך.

הוא הסכים מיד ואמר: "מסתבר שעצות אינן התחום החזק שלי".

ולא נותר לי אלא לאשר את דבריו.

תמיד לצדך

רים ארשיד

המתנה

היה זה יום גשום, וכאילו עננה של גשם קל רדפה אחריי והמטירה מעל ראשי. כיצד אברח ממנה? אולי העננה מובילה אותי לדרך האמת, ולשווא אני מנסה לברוח? חיכיתי קמעה עד שהגשם השקט יפסיק לרדוף אחרי ואגיע ליעדי.

ביקור ראשון

כאשר ראיתי אותו נכנס לחדרי בבית החולים, החושך בלבי נמוג. הוא קרב אלי כדי לנשק ולחבק אותי, ודמעה אוהבת זלגה מעינו על לחיי. ניגבתי את הדמעה בידי הרועדת בשל חומר ההרדמה שטרם התפוגג, הסרתי את מסכת ההנשמה שהניחו על פניי וחייכתי.

“אל תדאג אבא, אני בסדר”.

“תחזירי את מסכת ההנשמה. ככה תהיי בסדר”.

הוא התיישב בקצה המיטה והתבונן בי, ומשתיקתו בצבצה תקווה, מחפשת סימני חיים בעיניי שהלכו וכבו. נרדמתי והתעוררתי לסירוגין, וכל הזמן המשיך לשבת על מיטתי להתבונן בי.

הנייד שלי צלצל, וכמעט הצמדתי את המסך לעיניי.

- איך את מרגישה אחותי?

- השבח לאל.

- מחר נבוא לבקר.

- לא צריך, לא חסר לי כלום. לא כדאי

שתבוא אחרי העבודה. הדרך ארוכה ויהיה

מאוחר כשתגיע. גם לא ירשו לך להיכנס,

אולי רק לכמה דקות.

- אבל, יא אח'תי...

- באמת אחי אני בסדר גמור, תוך

יומיים אשתחרר מבית החולים. אשתך

בהריון, ואני לא רוצה להכביד עליה. תשלח

סרטון כדי שאראה ואשמע אתכם. אני לא
לבד כאן.

- מי איתך?

- אני בסדר, אני אהיה בסדר.

- מי איתך?

כאשר סיימתי את השיחה מבלי לענות
לשאלתו, פרצנו אבי ואני בצחוק מתגלגל עד כי
חששתי שמא קול צחוקנו יעבור דרך המחיצות שבין
המיטות בחדר ויפריע לחולים.

"אתה נטעת אותנו באדמה טובה," לחשתי
באוזניו של אבי, "אתה לימדת אותנו מה זו אהבה,
על כל מה שמתמע ממנה".

"ולא הבעתי בפניכם את אהבתי אליכם?"

"הרגשנו באהבתך, אבי".

הוא חיבק אותי ונשק לי נשיקה שלא זכורה לי
כמוה, נשיקה של שביעות רצון. דמעה נוספת זלגה
מעינו, אך הפעם לא ניגבתי אותה.

"רים, רים, למה את לא עונה לי?"

לא הבחנתי באחות שעמדה לידי לאחר שנכנסה לחדר בעודי מדברת, דוחפת עגלת תרופות ומכשירים לבדיקות. היא שאלה את אותן שאלות רגילות לגבי הרגשתי, ולאחר מכן הגישה לי את מנת התרופות הלילית, מדדה את לחץ הדם ורשמה את התוצאות על גיליון נייר גדול שהיה תלוי מולי על צדה הקדמי של המיטה. לאחר שסיימה הסתכלה עליי מעל מסגרת המשקפיים שבקושי ראיתיה ושאלה:

“את צריכה משהו, רים?”

חייכתי חיוך קל והנדתי את ראשי בשלילה. היא אחזה בפעמון, הניחה אותו קרוב אלי ואמרה:

“אם תצטרכי משהו, רק תלחצי, ואגיע מיד.”

“תודה לך, אני אהיה בסדר.”

לאחר שיצאה מהחדר וכבו האורות נשכב אבי על כיסא הנוח שלי מיתתי שמיועד למבקרים.

“אתה לא צריך להישאר איתי, תלך לנוח, אני כבר לא ילדה.”

”תמיד אהיה לצדך, גם כשתהיי זקנה בת תשעים”.

לא יכולתי להתאפק וצחקתי בקול רם. האחות חזרה, הדליקה מנורה אחת ושאלה אותי למה אני צוחקת ואם אני צריכה משהו.

”תודה, לא חסר לי כלום,” עניתי.

היא נתנה בי מבט תוהה, כיבתה את האור ויצאה. קרבתי לאבי ולחשתי באוזנו:

”הלוואי שאמא הייתה כאן איתנו”.

נדמה היה לי שדמעה נצצה בעיניו, והקפתי אותו בזרועותיי.

אלמלא אהבתי לאמי הייתי חושבת שאני סובלת מתסביך אלקטרה שעליו למדנו בשיעור פסיכולוגיה. אולם מצבי היה שונה, ושום פסיכולוג לא יכול היה לדעת מה יש בקופסה הזאת שאני מצפינה ואיני מגלה אודותיה דבר. שניהם, אבי ואמי, הם האור של חיי.

”היא נחה מהמחלה שכילתה את גופה יום אחרי יום. באמת”.

”היא עוד תבוא לבקר אותך באחד הימים”.

ונרדמתי.

כעבור ארבעה חודשים

”לחץ חזק בראש? אפשר לפתור את הבעיה. אבל נצטרך לבצע ניתוח נוסף, אחרת ייגרמו לך עוד סיבוכים”, אמר הרופא.

עוד פעם ועוד פעם חדר ניתוחים. המחלה החלישה את ראייתי. מלבד צללים לא ראיתי כלום, רק שמעתי את קול בכיו הצרוד של אבי כאשר בא לבקרני.

הרופא ניסה להרגיע אותי ואמר לי שאם אקח את התרופות בבוקר ובערב ואם אגש לבדיקות התקופתיות, הכול יהיה בסדר גמור. באומרו זאת חשבתי על גילה הצעיר של אמי כאשר עזבה אותנו. כמה זמן נשאר לי עד שאגיע לגיל שלה? גם אני

רוצה לעזוב. אני כבר מותשת. רציתי להפסיק את הרצאתו הקצרה של הרופא ולהזכיר לו שאמי לקחה את התרופות כנדרש בבוקר, בצהרים ובערב, ויחד עם זאת המחלה הכריעה אותה, תוך זמן קצר. רציתי לזעוק בפניו: לתרופות האלה אין שום ערך בחיי, רק חושך טוטאלי אני רואה. להתרגל לחיים האלה זו משימה בלתי אפשרית. מה כבר נשאר לי מהם?

באותו לילה בא אבי לבקרני. הוא נכנס והתיישב לידי.

”טוב שבאת, אני רוצה לדבר אתך,” אמרתי.

נצמדתי אליו כהרגלי והנחתי את ראשי על כתפו. לפתע פרצתי בבכי מר, והוא נראה המום.

”מה יש לך רים?” שאל.

הוא הגה את שמי בלחן יפה שהדהד באוזניי כשירת זמיר.

”אני מותשת, מותשת מאוד, אבא. עד מתי אסבול את המצב הזה? אני רוצה להצטרף לאמא.”

לשמע דבריי קם ממקומו, אחז בי בכוח והתחיל לבכות יחד איתי. בכינו מחובקים, כאילו הייתה זו עונת הגשם השקט שהזילה דמעות כדי להרטיב את היקום כולו. ניסיתי להירגע כדי להרגיע אותו. הרחקתי את ידיו ממני וניגבתי את דמעותיו בעודו ממשיך לבכות בכי מר.

”אבא, אל תבכה, בבקשה, אני אנסה, אני אצליח, אל תדאג,“ התחננתי בפניו.

ניגבתי את פניו הרטובים בכף ידי, וכדי להפיג את חרדתו ליטפתי את שערותיו העדינות כמשי. הייתה זו הפעם הראשונה שראיתי אותו בוכה בצורה כזאת. הוא היה בוכה לעתים רחוקות, וגם אז לא היה בוכה בכי כה מר. רק כאשר איבד את אמי ראיתי אותו במצב דומה.

”תציירי את חיך בצבעים שאת בוחרת. תביטי בהם מחדש, והם יראו אחרת,“ אמר לי בקול חנוק.

הפסקנו לבכות, ונרדמתי.

ערפל

צלצול הטלפון הנייד שלי העיר אותי ממחשבותיי. שבת למציאות כאילו הייתי שרויה בחלום.

"איפה את? הוא בא, הוא בא!" בישר אחי על הולדת בנו הבכור, והשמחה שניכרה בקולו לא דמתה לשום שמחה אחרת. מיהרתי לבית החולים בעוד עננת הגשם השקט רודפת אחריי והטיפות נוטפות על ראשי.

כל המשפחה הייתה בחדר ההמתנה מלבד אבי. דאגה כרסמה בלבי. למה הוא מאחר? הוא הרי הנכד שלו, זה שיישא את שמו. אלוהים! הוא חייב להיות כאן ברגע הזה.

האחות הופיעה, נושאת בזרועותיה את התינוק. כולם מיהרו לראותו, ואילו אני נשארתי צמודה לחלון, מחכה לאבי שיופיע מבעד לערפל ביום גשום זה ויכריז על בואו.

"רים בואי לראות את התינוק, הוא דומה לאבא שלנו, זיכרונו לברכה".

אחרית דבר

איאד אל-ברגות'י

בחרתי את כל הקבצים, גררתי אותם לתוך הדואר האלקטרוני במחשב שלי ולחצתי על המקש "שלח". בכך הגיע לסיומו חוג הכתיבה היצירתית. בעוד חודשים ספורים יהיו היצירות, פרי עטם של המשתתפים, לספר. כל אותם רעיונות שנהגו והועלו בפניי בתחילת אפריל לבלבו ופרחו והניבו סיפורים אמיתיים.

כאשר הסיפורים עזבו את המחשב חשתי עצב עמוק מהפרידה. נזכרתי באותם רגשות המציפים אותי כל אימת שאני מסיים כתיבת רומן או סיפור קצר על כי נאלץ אני להיפרד מהדמויות ולצאת מעולמן, אך בלית ברירה אני משלים עם כורח המציאות, הופך את הדף האחרון ועובר הלאה. אני מנחם את עצמי בתמונות וברגשות שהסתננו ללבי, נמסו והפכו לחלק ממני. או אז אני מניח את הספר לצדי ושוקע בחלום חדש.

באביב זה יצאתי ממקום מגוריי בימי השבת שטופי השמש שמעוררת את הטבע לחיים ונסעתי אל המקום שבו נולדתי וגדלתי. הדרך הייתה פתוחה והתנועה זרמה, ובנסייעתי הרגועה ניהלתי שיחה עם החלום שישב לידי כמשוחח עם ידיד ותיק המנסה להשלים דברים שלא הספיק לומר לי במערבולת הדאגות. סיפרתי לחלום שמה שביקשו ממני בעמותת אלמנארה פשוט מאוד, אך יחד עם זאת מאתגר מאוד. "כל מה שאתה רוצה הוא לכתוב את סיפורך ואת סיפוריהם של האנשים", אמר והוסיף: "או יותר נכון תעזור להם לכתוב את סיפוריהם, כי כזה אתה, פשוט מאד".

חשבתי בלבי שהדרך ממני אליו תהיה קצרה, ראשית מפני שהמשימה מאתגרת, ואני אוהב אתגרים, ושנית, לא פחות חשוב – יהיה זה עיסוק מענג ביום החופשי שלי. לא חפצתי בדרך הקלה. הייתי זקוק לדרך מלאת מהמורות ומכשולים, רידות ונוף מדהים, פקקי תנועה וכבישים חדישים על מנת להבין שאני עוסק במה שאני אוהב, על מנת להבין מדוע אני מאוהב בסיפורים ומדוע אני משוכנע שחובה עלינו לדעת כיצד לכתוב את הסיפורים שלנו כמו גם של האחרים.

כאשר אנו כותבים בכנות על החוויות שעברו עלינו, על החוויות שזעזעו את מהותנו, על הרגשות שעיצבו אותנו ועל הרעיונות שהשתרשו במוחנו ועיצבו את אישיותנו, כאשר אנו כותבים על אהובינו ועל השנאה בקרב בני האדם, כי אז אנו מבינים טוב יותר את עצמנו ואת החיים בכלל ועוזרים לאחרים להרגיש שהם אינם לבד. כאשר אני כותב את הסיפור שלי אני עוזב את עצמי והופך לקניין השפה, ובהמשך לקניין המרחב הציבורי, הן בהווה והן בעתיד. כך אשאר וכך נישאר.

חיכיתי שאביב זה יעבור, חיכיתי לבתי שהבטיחה להגיע עם בוא הקיץ. כל שורה חדשה בסיפורי המשתתפות בחוג גרמה לי להבין יותר ויותר שלאבות תפקיד מכריע בחייהן. מן הסתם עובדה זו לא הייתה חדשה עבורי, אך הרגשתי את עומקה ואת גדולתה כפי שלא הרגשתי מעולם. היו אלה ככל הנראה העיתוי והצטברות המשמעויות, האותות והאמת האנושית בצורתה הפשוטה ביותר. מן הסתם נושא זה עוד יעסיק אותי זמן רב.

לא אכתוב על היצירות, שהרי הן מדברות בעד עצמן. אמנם כבר שלחתי אותן לאחר העריכה כדי

שתצאנה לאור, אך טרם השתחררתי מהשפעתן,
ולאמיתו של דבר אינני רוצה להשתחרר ממנה.

אביב 2017